

IGNOTAS ŠOPARA: KUNIGYSTĖS IR LIETUVYBĖS PAREIGA

VYTAUTAS MERKYS

Gyvenimo metai. Rašydamas apie eilinį Vilniaus vyskupijos kunigą Ignotą Šoparą, siekiau nustatyti kiek ir kaip jis atstovavo naujam demokratinio mąstymo modeliui, kiek buvo stabilios ir kiek pakitusi etninė socialinė ir etnokultūrinė terpė. Su tuo neišvengiamai turėjo sietis naujų sielovados priemonių raiška. Šie dalykai neišvengiamai lėmė ir veiklaus kunigo Šoparos kasdienį gyvenimą.

Turiu pažymėti, kad Šopara mūsų visuomenei jau šiek tiek žinomas. Filologas Juozas Lebionka *Vorutos* laikraštyje aprašė Šoparos nuotykingą gyvenimą, iš archyvų ir ano meto spaudos paskelbė kai kuriuos vyresnybei rašytus raštus. Lebionka Šoparą norėjo parodyti kaip kovotoją prieš savo vyresniusius dvasininkus lenkus už lietuvybę¹. Deja, šios medžiagos jis moksliskai neanalizavo, neieškojo sielovados bei tautiškumo santykio ir trečiojo komponento – rusifikacijos.

Ignotas Šopara į Vilniaus vyskupiją atėjo iš Žemaičių vyskupijos. Jis gimė 1864 m. kovo 29 d. (s.s.) Martynaičių kaime Kartenos parapijoje, Telšių apskrityje. Mokėsi Kuršo gubernijoje: Rucavoje, Paurupiuose (?), Palangos progimnazijoje ir Liepojos gimnazijoje. Nežinia, kiek klasių baigė, bet 1888 m. jau turėjo tiek mokslo, kad galėtų stoti į pasirinktą Mogiliavo arkivyskupijos katalikų dvasinę seminariją Peterburge. Joje mokėsi trejus metus, taigi iki visiško jos baigimo trūko vienerių metų. Likusius vienerius metus mokslą tęsė Vilniaus seminarijoje ir 1894 m. gavo kunigo šventimus².

Kodėl Šopara mokėsi Peterburge ir Vilnuje, turėjo savo prasmę. Anuomet Žemaičių vyskupijoje buvo tiek daug jaunuolių su kunigystės pašaukimu, kad visų savo seminarijoje Kaune sutalpinti negalėjo – rusų valdžia jos

¹ Juozas Lebionka, „Bekompromisinis kovotojas už lietuvybę Vilnijoje“, *Voruta*, 1998, Nr. 42–47; 1999, Nr. 1–6.

² Ignoto Šoparos apie 1909 m. užpildyta tarnybinė anketa, be parašo, in: *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*, (toliau – LVIA), f. 694, ap. 3, b. 1204, l. 1–2.

alumnų skaičių griežtai ribojo. Tad šie jaunuoliai ieškojo mokslo Vilniaus bei Minsko (iki 1868) vyskupijų ir Mogiliavo arkivyskupijos seminarijose. Pastaroji buvo įsteigta 1864 m. Vilniaus seminarijoje lietuviai sudarė beveik pusę visų klierikų, 1886 m. – 26 iš 50.

Ignotas Šopara, kaip pats minėjo tarnybinėje anketoje, buvo lietuvis, be gimtosios kalbos dar mokėjo lenkų, rusų ir silpniau – latvių kalbas. Taigi sielovados darbą galėjo lengvai dirbti tarp šių visų tautų katalikų, skaityti teologinę literatūrą. Šopara pasaulietinėse ir dvasinėse mokyklose gavo palyginti neblogą išsilavinimą. Antai Vilniaus seminarijoje daugiau kaip pusė visų klierikų į šią mokyklą įstojo tik su vaistinės mokinio pažymėjimu, gautu per egzaminus specialioje švietimo žinybos egzaminų komisijoje. Mokslo reikalavimai buvo neaukšti, nes rusų administracija laikė, jog rūpintis geru kunigų išsilavinimu ne jos reikalas, juo labiau kad jie neturėtų būti geriau išsilavinę už stačiatikių dvasininkus.

Kodėl Šopara iš Peterburgo persikėlė į Vilnių? Jis pats niekur to nepaaiškina. Galimas dalykas, kad dėl dviejų aplinkybių. Nenorėjo kunigo paskyrimo gauti plačiojoje Mogiliavo arkivyskupijoje ir gyventi tarp svetimtaučių bei kitatikių. Gal būta ryšio ir su lietuviu Antano Pranciškaus Audzevičiaus paskyrimu Vilniaus vyskupu 1890 m. Anksčiau pastarasis dirbo Peterburgo Romos katalikų dvasinėje akademijoje, ėjo dogminės teologijos katedros vedėjo pareigas. Neretai akademijos profesoriai skaitydavo paskaitas ir vietos seminarijoje. Šopara, gyvendamas Peterburge, galėjo Audzevičių pažinti. Paskui naująjį vyskupą Šopara taip pat patraukė į Vilnių. Čia 1894 m. Audzevičius Šoparą išventino kunigu ir tuoj pat paskyrė Švenčionių bažnyčios vikaru.

Švenčionyse Šopara įgijo kunigo tarnystės patyrimą. Gerai išmoko aukštaitiškai. Deja, 1896 m. baigėsi gana ramios jo dienos. 1895 m. vyskupas Audzevičius mirė. Neteko savo gerbiamo ir mylimo globėjo. Kitų vyskupų ir vyskupijos administratorių valia Šopara paskirtoje parapijoje ilgai neužsiūdavo. Iš Švenčionių išsiuntė į nedidelę Kalvių parapiją Trakų dekanate. Čia savo pareigas ėjo vos trejetą mėnesių: buvo nublokštas į baltarusišką Drujos parapiją. Vėl pažemintas vikaru.

Drujoje Šoparą išlaikė dvejus metus, paskui trims mėnesiams perkėlė vikaru į apskrities miestą Dysną. Ten, matyt, civilinei ir dvasinei vyresnybei neprasižengė. 1898 m. gavo klebono vietą Graužiškėse Ašmenos dekanate. Vikaro neturėjo, nors parapija buvo vidutinio dydžio. 1900 m. iš Graužiškių buvo perkeltas klebonu į lietuvišką Labanoro parapiją. 1900 m. pavasarį Šopara pasiuntė prašymą vyskupui Steponui Zvierovičiui, kad

perkeltų į Strūnaitį Švenčionių dekanate. Mat dėl Labanoro bažnyčios remonto negalįs susitarti su smulkiaisiais dvarininkais. Vyskupas į Šoparos pageidavimą perkelti į Strūnaitį neatsižvelgė, 1902 m. paskyrė Lydos bažnyčios vikaru. Greitai čia, kaip ir Labanore, jis ėmė konfliktuoti su vietos bajorais. Vėl Šopara prašė perkelti į didesnę Vijos parapiją Vyšniavo dekanate. Vyskupas įpyko ir Šoparą pašalino iš vikaro pareigų (suspendavo) ir 8 mėnesius paliko be darbo, – tada teko gyventi Vijoje. Norėta jį nugarūsti į Gonionzo parapiją Baltstogės dekanate. Gardino gubernatorius Šoparos į savo guberniją nepriėmė, t. y. su vyskupo teikimu nesutiko. Kai vyskupą Zvierovičių rusų administracija ištrėmė, Šopara vėl atgavo Vijos bažnyčios vikaro pareigas.

1904 m. Vilniaus vyskupu tapo Eduardas Roppas, gerokai tolerantiškesnis kunigams lietuviams. Galbūt dėl to, kad buvo baigęs Žemaičių vyskupijos seminariją Kaune ir mokėsi lietuvių kalbos, per homiletikos praktiką sakė pamokslus lietuviškai. Jis epizodiškai lietuvių kalbą įsileisdavo net į katedrą ir kai kurias kitas didžiąsias Vilniaus bažnyčias. Į lietuviškas parapijas dažniau skyrė lietuviškai mokančius kunigus. Tad Šoparą perkėlė laikinu Varanavo (Balatnos) bažnyčios administratoriumi. Dauguma parapijiečių kalbėjo lietuviškai, parapijoje dar buvo vad. tuteišių ir bajorų lenkų. Čia Šopara savo vyresnybei neįtiko dėl lietuvių kalbos vartojimo.

Kun. Ignatas Šopara.
Iš Benjamino Kaluškevičiaus ir Kazio Misiaus knygos *Lietuvos knygnešiai ir daraktoriai 1864–1904* (Vilnius, 2004, p. 475)

1907 m. balandžio 16 d. vyskupas Ignotą Šoparą perkėlė klebonu į tolimą mozūrišką Gelčino parapiją Baltstogės dekanate. Parapija turėjo vos pusantro tūkstančio tikinčiųjų. Laikyti tokiam vyskupijos užkampyje buvo patogu, – taip apsisaugojo nuo tolimesnių šio klebono išsišokimų. Praėjus kone penketui mėnesių, Šoparai Gelčinas pabodo. Jis vyskupui skundėsi kenksmingu klimatu, sveikatos pablogėjimu ir regėjimo nusilpimu. Tuomet vyskupui Roppui daugiausia rūpėjo politinė veikla ir sąsąsiai su rusų administracija dėl vyskupo vietos. Į Šoparos prašymą dėmesio nekreipė. Kai Roppą ištrėmė ir vyskupijos administratoriumi paskyrė Kazimierą Michalkevičių, šis Šoparą perkėlė į Ceikinių filiją Švenčionių dekanate. Į Ceikinius Šopara atvyko 1910 m. sausio 13 d. Tačiau jau liepos 7 d. rusų administracijos reikalavimu buvo pašalintas iš vietos, sudaryta politinė byla ir perduota Vilniaus Teismo rūmams. Tai buvo sunkiausi Šoparos kunigystės metai: areštas, kalinimas Vilniaus Lukiškių

kalėjime, iš jo paleistas, bet už nepaprastai didelį užstatą – 5000 rb, kurio pats neturėjo.

Iš Ceikinių jį perkėlė į Perloją Merkinės dekanate. Šioje parapijoje nestigo ne tik sielovados, bet ir ūkinių darbų. Mat rado sukiužusią bažnytelę, 1777 m. statytą iš maumedžio sienojų, apkaltų skeltinėmis lentomis. Ėmė ruošti remontui. Užėjo Pirmasis pasaulinis karas, Šopara savo parapijiečių nepaliko, į Rusijos gilumą trauktis atsisakė. Sukaupią medžiagą bažnyčiai remontuoti pasisavino okupantai. Vyskupo Jurgio Matulaičio sumanymu Perlojai reikėjo gražios mūrinės bažnyčios. Šopara vyskupui parašė, kad statybai vadovauti nepajėgs ir paprašė perkelti į Dusmenis. Čia ištvėrė vos keletą mėnesių. 1920 m. rugsėjo 27 d. Šoparą paskyrė Nemajūnų klebonu. Į Perloją atsiuntė Leoną Petkelį, kuris Lucjano Želigowskio puolimo metu sudarė nepalaužiamą gynybinį savanorių būrį. Apsiginta ir įkurta vadina-moji Respublika. Po septynerių metų Kaišiadorių vyskupas Juozapas Kukta Šoparai nurodė persikelti į Kernavę ir ten eiti klebono pareigas. Susidraugavo su Musninkų klebonu Leonu Markucku. Vieną kartą pas jį važiuojant pasibaidė arklys ir Šoparą smarkiai sutrenkė. Po to eiti nuolatinių kunigystės pareigų nebeįstengė. Apsigyveno prie Akmens koplyčios, netoli Senosios Varėnos. 1930 m. Šopara grįžo į Perloją. Vyriausybė už nuopelnus tautai ir valstybei paskyrė 200 litų pensiją. Deja, Šopara gyveno nebeilgai. Mirė 1931 m. gruodžio 15 d. Buvo palaidotas prie naujai išmūrytos bažnyčios. Jo kapą lankydavo katalikiškų ir tautinių organizacijų delegacijos. Dabar jo kapas apleistas.

Veikla prieš rusifikaciją. Rusijos politika Katalikų Bažnyčiai buvo nepalanki, dažniausiai priešiška. Valstybinė religija – stačiatikybė – turėjo tarnauti Lietuvos ir viso Vakarų krašto rusifikacijai. Šoparos ganytojiškas uolumas ir siekis, kad sielovados darbas būtų efektyvus, rusų valdžios atžvilgiu buvo bekompromisinis.

Kai Ignotas Šopara atsidūrė Kalviuose, jis greit susipažino su savo parapijos padėtimi ir ganytojiško darbo sąlygomis. Parapijos dalį sudarė buvusi Kruonio parapija. Istorija tokia. 1610 m. Teodoras Bogdanas Oginskis Kruonyje pastatė graikų katalikų (unitų) cerkvę, paskui ir vienuolyną. Caro įsaku XIX a. pirmoje pusėje unitai buvo grąžinti į stačiatikybę. Po 1863 m. sukilimo stačiatikiams buvo perduota ir mūrinė katalikų bažnyčia. Atskirą katalikų parapiją panaikino ir katalikų kaimus prijungė prie Kalvių parapijos. Konfiskuotame Oginskių dvare įsikūrė rusų kolonistai. Rusų administracija itin budriai žiūrėjo, kad Kalvių bažnyčios kunigai neįtakotų Kruonio

stačiatikių. Šopara Kruonį laikė stačiatikybės ekspansijos lizdu. Naujasis Kalvių klebonas buvo itin nepatenkintas savo parapijiečių apsnūdumu, tamsumu, kurį palaikė rusų administracija. Aštrių žodžių dėl to negailėjo ir savo konfratrams, kurie bauginę knygnešius, kad šie neplatintų draudžiamosios lietuviškos spaudos, kad patys neįkliūtų ir kitų neįkliudytų³.

Nuo 1898 m. Šopara jau siuntinėjo korespondencijas *Vienybei lietuvininkų, Tėvynės sargui, Varpui*. Užmezgė ryšius su vadinamąja Vilniaus *Dvylikos apaštalu* grupe. Vienas žandarų agentas 1900 m. savo viršininkui pranešė, kad Grauziškių klebonas Šopara drauge su kitais vyskupijos kunigais palaiko „artimą pažintį su Vilniaus lietuvių agitatoriais“ ir „lietuvius agituoja prieš valdžią ir pravoslaviją“. Šopara prašęs Vilniaus lietuvybės žadintojo Juozapo Ambrozevičiaus parūpinti įvairių lietuviškų knygų. Šitai agentas sužinojęs iš nugvelbto Šoparos laiško Ambrozevičiui⁴.

Ignoto Šoparos priešprieša rusų valdžiai reiškėsi įvairiais pavidalais, ypač dėl trukdymo katalikų sielovadai, apskritai Bažnyčios veiklai. Šoparai buvo nepriimtinas privalomas mišrių katalikų ir stačiatikių šeimų palikuočių priskyrimas tik Stačiatikių Bažnyčiai. Dar Švenčionyse Šopara nusikalto bažnyčioje krikštydamas stačiatikio atsargos kareivio Piotro Starkovo ir jo žmonos katalikės sūnų. 1895 m. šiam faktui iškilus viešumon, Šoparai ėmė kurpti politinę bylą. Apie tyrimo rezultatus informavo Vilniaus generalgubernatorių Piotrą Orževskį ir konsistoriją⁵. Bylą nutraukė dėl Mikalojaus II 1896 m. gegužės 15 d. manifesto savo įžengimo caro sostan proga.

1901 m. Šopara vėl įkliuvo. Mat savavališkai iš Labanoro išvyko į gretimą parapiją, turbūt į atlaidus. Generalgubernatoriaus aplinkraščiu tai buvo leidžiama tik klebonui iš anksto per vyskupijos vadovybę gavus gubernatoriaus leidimą. Antraip tokiam kunigui buvo skiriama 15–50 rb ir dar didesnė pabauda⁶.

Apskritai Šopara rusų administracijos priežiūros nestokojo. 1905 m. vyskupas Roppas Šoparą, kaip minėta, paskyrė į Varanavą. Tokie kunigų

³ Trakietis, [Ignotas Šopara], „Kalviai (Trakų pav., Vilniaus gub.)“, *Vienybė lietuvininkų*, 1898-03-23, Nr. 12, p. 137.

⁴ Vaclovas Biržiška, „Iš Vilniaus ir Kauno žandarų archyvų“, *Mūsų senovė*, 1922, t. 1, d. 3, p. 386–387.

⁵ Gardino gubernatoriaus raštas Vilniaus generalgubernatoriui, 1903-12-30, in: *LVIIA, BS*, 1903 m., b. 505, l. 352.

⁶ „Romos katalikų ir jų dvasininkų teisių varžymai Rusijos imperijos Šiaurės vakarų krašte 1864–1901 m.“, parengė Vytautas Merkys, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, 2000, t. XX, p. 261–262.

paskyrimai ar perkėlimai iš vienos parapijos į kitą turėjo būti derinami su gubernatoriumi. Nustatyti Varanavo kunigo Šoparos politinį lojalumą įsakė Ašmenos apskrities ispravnikui. Šis 1905 m. rugpjūčio 17 d. raportavo, kad pastebėjo šio kunigo pakantumo stačiatikiams stoką. Pranešė Vilniaus apygardos teismo prokurorui ir vyskupijos konsistorijai. Tuomet vėl prisiminė draudžiamą kūdikio krikštą. Imta tirti, kiek Varanavo parapijoje yra stačiatikių. Priskaičiavo 40, bet ir jie svyruoja dėl perėjimo (grįžimo) į katalikų tikėjimą⁷. 1905 m. revoliucijos fone šie Šoparos kaltinimai buvo menki ir gubernatorius leido jį paskirti Varanavo bažnyčios administratoriumi.

Daugiausia Šopara nuo rusų valdžios nukentėjo būdamas Ceikinių filijalistu. Filija priklausė Švenčionių parapijai. Ceikiniai buvo mažas bažnytkaimis, turėjęs vos 53 gyventojus. Ceikiniuose viešpatavo dvarininkas Fadiejus Golovnia (Tadas Galaunė), surusėjęs katalikas. Turėjo žmoną stačiatikę iš Maskvos, todėl sūnus ir duktė buvo krikštyti stačiatikiškai.

Ignotą Šoparą Vilniaus vyskupijos administratorius Michalkevičius Ceikinių filijalistu paskyrė 1909 m. gruodžio 3 d. Čia Šopara atvyko 1910 m. sausio 13 d. ir dirbo iki tų pačių metų liepos 18 d. Ceikiniuose Šopara įkliuvo itin smarkiai. Vilniaus Teismo rūmai jam užvedė baudžiamąją bylą dėl antivalstybinės veiklos. Viskas prasidėjo nuo filijalisto santykių su Golovnia. Pasak pastarojo parodymų, Šopara peikė jo persimetimą į stačiatikybę ir visos šeimos surusėjimą. Golovnios duktė Zofija mokytojavo Ceikinių liaudies mokykloje, kuri veikė pačiame dvare. Šopara norėjęs, kad Golovnia su šeima grįžtų į katalikybę, prieš jį kurstęs vietos valstiečius.

Šopara privalėjo dėstyti katalikų tikyba Ceikinių ir Ažubalio (valsčiaus centro) liaudies mokyklose (tuomet tikybos mokyti jau buvo leidžiama ir lietuvių kalba). Kaltintas, kad jis abiejose mokyklose per savo pamokas ugdes vaikų separatistinę politinę pasaulėžiūrą. Aiškines, kad istorinė Lietuva buvo plati ir įtakingesnė, kad dabar etninė Lietuva vėl turi atgimti. Apskritai Šopara esąs nusistatęs prieš rusiškas liaudies mokyklas, ne kartą sakęs, kad jos turi būti lietuviškos ir katalikiškos. Tėvus raginęs į rusiškas mokyklas vaikų neleisti ir juos mokyti namie. Neklusniuosis žadėjęs net išpažinties nepriimti. Pats vaikus kvietęs mokytis klebonijoje. Dėl to abiejose valdinėse

⁷ Vilniaus vicegubernatoriaus ir gubernatoriaus susirašinėjimas su Vilniaus generalgubernatoriumi ir jo kanceliarijos vedėju, 1905-09-10-11-22, in: *LVIA*, BS, 1905 m., b. 321, l. 227-230; Paweł Kubicki, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i Ojczyzny w latach 1861-1915: Materjały z urzędowych świadectw władz rosyjskich, archiwów konsystorskich zakonnych i prywatnych*, t. 1, d. 2, Sandomierz, 1936, p. 816.

mokyklose mokinių katastrofiškai sumažėję. Iš viso Ceikinių mokykloje iš 53 mokinių likę tik du. Dėl to Šoparą iš tikybos mokytojų pašalino⁸.

Kaltinimai Šoparai daugiausia rėmėsi Golovnios, jo dukters mokytojos ir dviejų mokinių rusų parodymais. Kunigas gynėsi, kad jo santykius su Golovnia lėmę pastarojo žmonėms nepriimtinos nuostatos ir veiksmai. Mat Golovnia savinęs bažnyčią, kurią statę jo protėviai ir aprūpinę žeme. Jis skleidęs gandus, kad bažnyčią galės paversti cerkve, o bažnytinė žemė esanti jo nuosavybė. Liaudies mokyklos mokinius varęs dirbti dvaroje. O mokiniai apskritai pavasarį nustoję eiti į mokyklą, nes prasidėjo lauko darbai. Taigi, pasak Šoparos, liaudies mokyklos niekas neboikotavęs. Atvirkiščiai, parapijiečiams aiškinęs apie mokyklų naudą ir raginęs tėvus, kad vaikus leistų į mokslą. Klebonijoje tikrai vaikus mokęs, bet tik išpažinčiai ir pirmajai komunijai paruošti. Šopara į teismą prašė iškviesti 20 papildomų liudytojų – vietos pristavą, apskrities ispravniką, kitus mokytojus, parapijiečius – valstiečius ir užsienių bajorus. Advokatu pasirinko vilniečių Leonidą Povolockį⁹. Iš tikrųjų per teismą buvo apklausta daugybė abiejų pusių liudytojų. Kažin kodėl teisme pats Golovnia nedalyvavo. Visą dėmesį teisėjai nukreipė į Šoparos veiklą griauti valstybės pagrindus: prieš caro vienvaldystę, stačiatikybę, rusiškas mokyklas, kurias manęs keisti grynai lietuviškomis – „katalikybės ir lietuviybės daigynu“. Liudytojų parodymai buvo prieštaringi. Teismas Šoparą išteisino. Tik vienas teismo rūmų narys – D. Kislinkis reikalavo kunigą nubausti¹⁰.

Vilniaus Teismo rūmų prokuroro padėjėjas teismo nuosprendį kasacine tvarka apskundė Valdančiajam senatui. Teismas Šoparos kaltinimus atmetęs nemotyvuotai, be to, pažeidęs procedūrinę tvarką: nuosprendžio nepasirašė luomų atstovai ir kai kurie rūmų nariai. Senatas skundą patenkino, nuosprendį panaikino ir bylą grąžino Vilniaus Teismo rūmams spręsti iš naujo¹¹.

Po Senato nuosprendžio Šopara buvo suimtas ir uždarytas į Vilniaus Lukiškių kalėjimą. Per areštus ir kvotas reguliariai kunigo pareigų Perlojoje eiti nebegalėjo. Dėl to nuo 1910 m. rugpjūčio 28 d. laikinuoju Perlojos bažnyčios administratoriumi buvo paskirtas Nedzingės klebonas Kazimieras Steberiakas (g. 1864-02-27 Juškonių k., Šėtos par., Ukmergės aps.).

⁸ Vilniaus teismo rūmų prokuroro padėjėjo parašytas kaltinamasis aktas, 1911-01-12, in: *LVIA*, f. 445, ap. 3, b. 938, l. 9–10.

⁹ Ignoto Šoparos prašymas Vilniaus teismo rūmams, 1911-07-05, in: *Ibid.*, l. 19–20.

¹⁰ Vilniaus teismo rūmų baudžiamojo departamento nuosprendis, 1911-10-29, in: *Ibid.*, l. 87–89.

¹¹ Valdančiojo senato nuosprendis, 1912-03-13, in: *Ibid.*, l. 117.

Daugiau kaip po 5 mėnesių Šoparą iš kalėjimo paleido už minėtą 5000 rb užstatą¹². Pinigų davė kunigas Steberiakas. Po to Vilniaus Teismo rūmai šią bylą pamiršo. Tik 1914 m. gegužės 23 d. Šoparai užstatą sumažino iki 1000 rb. Bylą išjudinti bandė taip pat Vilniaus vyskupijos administratorius Michalkevičius. Jis Vilniaus Teismo rūmų prokuroro prašė bylą nutraukti dėl caro 1913 m. vasario 21 d. manifesto Romanovų dinastijos 300 metų sukaktuvėms paminėti. Be to, visiškai patikino, kad Šopara yra patikimas kunigas¹³.

Prasidėjus karui su Vokietija, Vilniaus Teismo rūmai buvo evakuoti į Rusijos gilumą. Senatas juos paprašė Šoparos bylą atsiųsti pakartotiniam nagrinėjimui, kurio metu Vilniaus Teismo rūmų prokuroro padėjėjo kasacinį skundą atmetė¹⁴. 1916 m. pavasarį Vilniaus Teismo rūmai Senato įsaką ėmėsi vykdyti. Paradoksalu tai, kad Šopara buvo vokiečių okupuotoje Lietuvoje ir jam gražinti 1000 rb užstatą ir teises negalėjo.

Kovos dėl sielovados gimtąja kalba prasmė. Visuotiniame Tridento Susirinkime buvo priimtas nutarimas, kad be liturginės bei dvasininkų komunikacinės priemonės lotynų kalbos eilinių tikinčiųjų sielovadai kuo plačiau vartoti vietines kalbas. Tuomet Apaštalų sostas patvirtino ir lietuviškus maldynus. Deja, Lenkijos ir Lietuvos valstybėje, paisant luominio elito interesų *vietine kalba* visų pirma buvo pripažinta lenkų kalba. Jau Mikalojaus Daukšos *Postilės „Prakalboje į malonųjį skaitytoją“* bajorų luomas raginamas etninėje Lietuvoje grįžti prie savosios lietuvių kalbos. Negrįžo. Šoparos konfliktų sielovados srityje esmė buvo tai, kad jis *vietine kalba* laikė liaudišką lietuvių kalbą ir trukdė lenkų kalbos vertikaliajai ekspansijai, kitaip sakant, lietuvių nutautinimui. Ši Šoparos nuostata laikytina demokratine, kaip vienas būdų kasdienę gimtąją kalbą sutapatinti su sielovados kalba ir pasiekti sąmoningą liaudies dievobaimingumą.

Parapijiečiai dar vaikystėje turėjo ruoštis katechizacijai, mokytis maldų lenkų kalba. Gerai nesuprasdami turinio ir prasmės, iš klausos iškalda vo visa tai, ko juos mokė ir baisiai iškraipydavo žodžius ir sakinius. Šitai truko visą lietuvių asimiliacijos laiką. Apie maldų profanaciją anuomet žinojo ir viešumon kėlė ne vienas kunigas. Antai kunigas Aleksandras

¹² Vilniaus Teismo rūmų nutarimas, 1912-04-06, in: *Ibid.*, l. 118.

¹³ Kazimiero Michalkevičiaus raštas Vilniaus Teismo rūmų prokurorui, 1914-08-04, in: *Ibid.*, l. 336.

¹⁴ Senato įsakas Vilniaus Teismo rūmams, 1915-10-15, in: *Ibid.*, l. 342.

Burba, dirbęs Žaslių parapijoje, pirmą kartą užrašė iškraipytų poterių pavyzdžių. Jie buvo pateikti 1906 m. lietuvių inteligentų skunde popiežiui Pijui X ir kardinolams¹⁵. Šopara tokius poterius girdėdavo Varanavo (Balatnos) parapijoje, Apaštalo tikėjimo išpažinimas tapdavo lyg kažkokių kerėtojų užkalbėjimu¹⁶. Tai matė ir lenkų kunigai, bet jie iš parapijiečių reikalavo greičiau mokytis kalbėti lenkų (kunigo) kalba. Šoparos įsitikinimu atvirkščiai – kunigas turėjo mokėti lietuvių parapijiečių kalbą ir ja vesti sielovados darbą, laikyti pridėtines pamaldas bažnyčioje. Dėl to nuolat kildavo Šoparos konfliktai su konservatyviaja parapijos vadovybe. Šiuo atžvilgiu tik Švenčionyse jam buvo ramūs kunigo tarnystės metai. Čia dar jautėsi kunigo Burbos palikimas – įdiegta tautinė tolerancija bažnyčioje. Kai 1897 m. vyskupas Steponas Aleksandras Zvierovičius Šoparą paskyrė Kalvių bažnyčios (Trakų apskrityje) klebonu, čia dėl tautinės nesantarevės kunigo pareigas ėjo labai trumpai. Kalvių parapijoje, pasak Šoparos, dauguma gyventojų buvo lietuviai ir tik kelios dešimtys – lenkuojančių dvarininkų ir šiaip bajorų. Tačiau ir jie mokėjo lietuviškai, bet *prasčiokų* kalbos bažnyčion įsileisti neleido. Vienas argumentų – bažnyčią prieš keletą šimtmečių statęs dvarininkas Vavžeckis. Šopara bajorų konservatyvių pažiūrų nepaisė. Jis pridėtines pamaldas įvedė dviem kalbom – lietuvių ir lenkų. Parapijiečius pratino prie lietuviškos religinės ir kt. spaudos, pats dalijo knygeles, mokė liaudies dainų. Šitai sužinojęs vyskupas Šoparą iš Kalvių pašalino. Į jo vietą paskyrė kitą kleboną, bet jau šiek tiek pramokusį lietuviškai¹⁷.

Su Ignoto Šoparos iškelimu kitur Kalvių parapijiečiai nesutiko. Jie siuntė delegaciją pas vyskupą. Jį rado vasarojantį Verkiuose. Parapijiečiai su ašaromis maldavo skirti kunigą lietuvi, kad galėtų melstis savo kalba. Beje, drauge su delegacija važiavo ir Šopara. Jis norėjo sužinoti tikrą savo atleidimo priežastį. Gavo tokį vyskupo atsakymą, kurio lietuviai nepamiršo keletą metų, būtent: „Mano mieliaji, jei nemokate lenkiškai, tai nedidelis daiktas: nevaikščiokite bažnyčion ir į išpažintį, aš uždarysiu bažnyčią, o parapiją priskirsiu prie kitos. Tai ir bus galas“. O Šoparai pagrasinęs, jei bažnyčio-

¹⁵ [Jonas Basanavičius, Donatas Malinauskas, kun. Juozapas Ambraziejus, Mečislovas Dovoina-Silvestravičius], *Apie lenkų kalbą Lietuvos bažnyčiose = De lingua polonica in ecclesiis Lithuaniae: Lietuvių raštas, paduotas Jo Šventenybei Pijui X. Popiežiui ir visiems S. R. Katalikų Bažnyčios kardinolams*, Kaunas, 1906, p. 26–27.

¹⁶ Ignotas Šopara, „Balatna“, *Vilniaus žinios*, 1906-04-22, Nr. 84, p. 2; Ignotas Šopara, „Varanavas (Balatna)“, *Vilniaus žinios*, 1907-02-12, Nr. 34, p. 3.

¹⁷ Trakietis, [Ignotas Šopara], „Kalviai (Trakų pav., Vilniaus gub.)“, p. 137–138.

je kalbėsias lietuviškai, būsias suspenduotas¹⁸. Vis dėlto po Šoparos atleidimo Kalvių bažnyčioje lietuviškoms pridėtinėms pamaldoms buvo skirti du sekmadieniai, o lenkiškoms – kas trečias¹⁹.

Kaip minėjome, Šopara vienose bažnyčiose ėjo vikaro, kitose – klebono pareigas. Jo pastangos plėtoti sielovadą lietuvių kalba klebonaujant būdavo sėkmingesnės. Vikaras Šopara taip pat domėdavosi tautine parapijos sudėtimi ir galimybėmis padėti lietuviams. Antai 1898 m. Dysnoje apskaičiavo, kad visoje parapijoje gyvena apie 800 lietuvių, kai kurie buvo nusipirkę žemės iš Bielionių dvaro. Be to, kitose trijose Dysnos dekanato parapijose rado dar apie 2100 lietuvių. Dėl to keturiose Dysnos dekanato parapijose evangelija turėtų būti skaitoma ne tik lenkiškai, bet ir lietuviškai²⁰.

Būdamas Graužiškių klebonu, parapijoje rado 300 lietuvių ir jiems ėmė sekmadieniais skaityti evangeliją lietuviškai²¹. Klebono palankumas valstiečiams vėl sukėlė konfliktą su bajorais – smulkiaisiais dvarininkais. Dėl to nusprendė Graužiškes palikti²².

Būdamas Labanoro bažnyčios klebonu, Šopara savo parapijiečius ragino melstis gimtąja kalba ir padidino lietuviškų pridėtinių pamaldų apimtį. Ir čia įsivėlė į konfliktą su vienu bajoru, kuris reikalavo senosios pamaldų tvarkos nekeisti²³.

Iš Lydos Šopara 1902 m. rašė memorandumą vyskupijos administratoriui apie jo patirtą persekiojimą už sielovadą lietuvių kalba. Lydoje Šopara taip pat pasigedo lietuvių kalbos bažnyčioje. Per didžiausius Šv. Kryžiaus išaukštinimo atlaidus į bažnyčią suplaukdavo daugybė lietuvių iš Rodūnios, Nočios, Armoniškių, Asavos, Varanavo, Zubalaičio parapijų. Kai kurie kunigai žmones lietuviškai priimdavo tik išpažinties, bet bažnyčioje lietuvių kalba nebūdavo nei evangelijos, nei pamokslo²⁴. Pats Šopara ragino knygnešius į Lydą pristatyti lietuviškų knygų, daugiausia religinių²⁵. Vė-

¹⁸ „Korespondencijos“, *Varpas*, 1903, Nr. 6–7, p. 101; Ignoto Šoparos rašto Vilniaus vyskupijos administratoriui Viktorui Rudziminiskiui-Fronckevičiui vertimas iš rusų į lietuvių kalbą, 1902-10-12, in: *Apie lenkų kalbą Lietuvos bažnyčiose*, p. 20.

¹⁹ „Iš Vilniaus vyskupystės“, *Tėvynės sargas*, 1898, Nr. 12, p. 22.

²⁰ Kun. Šopara, „Disna“, *Vilniaus žinios*, 1905-11-09, Nr. 263, p. 4.

²¹ Kun. Šopara, „Graužiškiai (Ašmenos pav.)“, *Vilniaus žinios*, 1905-12-03, Nr. 258, p. 3.

²² Ignoto Šoparos prašymas vyskupui, 1900-04-15, in: *LVIA*, f. 694, ap. 3, b. 1204, l. 2.

²³ Ignoto Šoparos tarnybinė anketa, be datos, in: *LVIA*, f. 694, ap. 3, b. 1204, l. 1.

²⁴ Kun. Šopara, „Lyda“, *Vilniaus žinios*, 1905-10-05, Nr. 241, p. 3–4.

²⁵ Kun. Šopara, „Lyda“, *Vilniaus žinios*, 1905-06-10, Nr. 158, p. 2.

liau Šopara, prisimindamas Vijoje praleistus metus, rašė: „Sąžiningai pildydamas savo pareigas, aš keletą sykių perskaičiau evangeliją lenkiškai ir lietuviškai. Už tai lietuviai man labai sakė ačiū. Paskui buvau parūpinęs elementorių ir knygelį. Už tai buvau įduotas vyskupui Roppui“. Šioje parapijoje gyvenę apie 100 lietuvių, visi atėję iš Lazūnų parapijos ir pasiskirstę po 2–7 kaimuose. Per atlaidus susirinkę apie 2000 žmonių net iš už 8 mylių, jų dalis – lietuviai²⁶.

Vilniaus vyskupas Eduardas Roppas nuo savo pirmtakų skyrėsi didesne lietuvių kalbos bažnyčiose tolerancija. Vyskupas Roppas Šoparą taip pat gražino į lietuviškas arba mišrias parapijas. 1905 m. lapkričio 18 d. jį perkėlė į Varanavą, kuris priklausė Rodūnios dekanatui. Šiame dekanate radosi ir daugiau kunigų lietuvių. Deja, dekanas Nikazijus Kazimieras Dzievaltovskis-Gintovtas nuosekliai priešinosi lietuvių kalbos įsitvirtinimui bažnyčiose. Vyskupo Roppo paskirtus lietuvių kunigus stengėsi diskredituoti ir iš dekanato pašalinti. Kilmingųjų luomų kalba turėjo likti kaip anksčiau. Pasak Šoparos, Gintovtas tramdė lietuvius, jei tik jie užsigeisdavo savo kalbos teisių. Jis siekė tiesiogiai apriboti lietuvių kunigų patarnavimus, juos atlikdavo pats. (Kokia garbė – krikštijo, tuokė ir laidėjo pats dekanas!) Gintovtas Varanavo, Asavos, Butrimonių, Rodūnios, Armoniškių, Benekainių, Kalesninkų, Nočios ir jam nepavaldžios Valkininkų parapijų tikinčiuosius ragino „nepakęsti lietuvių kalbos pridėtinėse pamaldose“²⁷. Parapijiečių supriešinimo rezultatų neteko ilgai laukti. 1907 m. vasario 4 d. Šopara iš sakyklos ruošė vaikus katechizacijai. Parapijiečių grupė ėmė trukdyti lenkiškomis giesmėmis. Šoparos manymu, provokatoriais buvo keturi Varanavo miestelėnai amatininkai, du bajorkaimių bajorai ir dar du valstiečiai, iš kurių vienas atvykęs iš kitos – Armoniškių – parapijos²⁸.

Parapija suskilo – vieni buvo už „senovę“, kiti už kalbinę demokratizaciją. Nepatenkintieji rašė skundus vyskupui. Jų tikrinti 1906 m. balandžio 4 d. į Varanavą iš Vilniaus atvyko vyskupo siųsti kunigai prelatas Jonas Hanusavičius ir lietuvių Šv. Mikalojaus bažnyčios kapelionas Juozapas Kukta. Jie apklausė nemažai parapijiečių ir nustatė, kad Šopara visas ganytojo pareigas atlieka gerai, dauguma parapijiečių jam ištikimi. Tačiau nedidelė grupė dėl lietuvių kalbos iškėlimo reiškė nepasitenki-

²⁶ Ignotas Šopara, „Vija, Dūdėnai ir Kaulališkis“, *Viltis*, 1908-11-16, Nr. 133, p. 1.

²⁷ Ignoto Šoparos prašymas vyskupui, 1907-02-14, in: *LVIA*, f. 694, ap. 1, b. 2837, l. 45.

²⁸ *Ibid.*

nimą klebonu. Buvo pastebėta, kad susipriešina valstiečiai ir bajorai²⁹.

Ignotui Šoparai vėliau įsiminė dar anksčiau Gintovto asmeniškai girdėti žodžiai. Atsitiktinai drauge keliavo vienas į savo Vijos parapiją, o kitas – į Eišiškes klebono vietos užimti. Šopara papasakojęs, kad Eišiškių parapijos gyventojai tautiniu atžvilgiu mišrūs: lietuviai, baltarusiai (tuteišiai), lenkai arba sulenkėję. Gintovtas atsakęs, kad greit būsiąs Rodūnios dekanu ir „sieksiąs lietuvius prispausti, kad jie visiškai sulenkėtų ne tik Eišiškių, bet taipogi ir visose kitose Rodūnios dekanato parapijose“³⁰. Nors minėti vizitatoriai apie Šoparą atsiliepė gan palankiai, Gintovtui pavyko savo programai trukdžiusį Šoparą iš Varanavo pašalinti. Paties vyskupo Roppo politika dėl lietuvių kunigų pasikeitė. Pats vos laikėsi soste dėl rusų administracijos. Šoparą Gintovto prašymu iš Varanavo nutrėmė į Gelčiną. Čia kalbų bažnyčioje vartojimo problemos nebuvo, nes parapijoje gyveno vien mozūrai. Šoparai beliko rūpintis sielovada gimtąja lietuvių kalba kitur. Daug rašė lietuvių periodinei spaudai tikėjimo kokybės ir kitais klausimais. Visur ieškojo užguitų tautiečių ir rūpinosi jų sielovada. Gelčine taip pat matė lietuvių reliktus. Klebonijos tarnus ir kitus mokė suvokti praeitus laikus. Pasak Šoparos, „girdėdamas lietuviškai giedant klebonijoje nedėldieniais ir šventadieniais valandas, rožančių ir kitas giesmes, nebeišsituri iš džiaugsmo ir prašo jaunimas juos mokinti giedoti“³¹. Trumpam iš Gelčino atvykęs į Vilnių džiaugėsi, kad rugpjūčio 3 d. Katedroje buvo lietuviškos pamaldos, Teodoro Brazio ir Klemento Maliukevičiaus pamokslai. „Buvo linksmas, kad Lietuvos sostinėje Bažnyčia nebe pamotė ir savo globon kviečia lietuvių katalikus“³².

Apskritai anuomet Vilniaus vyskupijoje radosi veiksnys – lenkų kalba, kuri religinę bendruomenę, parapiją siekė panaudoti vertikaliajai asimiliacijai ir naujai lenkiškai etninei bendruomenei kurti. Šimtus metų truko horizontalioji visuomenės luomų ir klasių atskirtis. Dabar siekta konsoliduoti visą katalikišką visuomenę (moderniaja prasme) su lenkų kalbos pagalba ir kartu naikino tautinės kultūros įvairovę, žemutinių visuomenės sluoksnių tradicinę agrarinę kultūrą ir diegė bendrą konservatyvaus socialinio elito

²⁹ Jono Hanusavičiaus ir Juozapo Kuktos vyskupui perduotas protokolas, 1906-04-04, in: *LVI A*, f. 694, ap. 3, b. 1204, l. 74.

³⁰ Gelčino bažnyčios klebono Ignoto Šoparos laiškas Varanavo klebonui Petručiui, 1908-11-20, in: *LVI A*, f. 604, ap. 1, b. 7079, l. 81.

³¹ „Gelčino klebonas I. Šopara“, *Šaltinis*, 1907, Nr. 48, p. 763.

³² Ignotas Šopara, „Vilnius. Lietuvių paveikslas katedroje“, *Viltis*, 1909-08-05, Nr. 89, p. 1.

kultūrą. Tiesa, ją priimti žemutiniai visuomenės sluoksniai – valstiečiai iš karto neįstengė. Tačiau valstiečiai sunkiai suvokė, kad jų gimtoji kalba yra lygiavertė su lenkų kalba, paprastai tariant, kad Dievas lygiai taip pat supranta ir priima maldas abiejomis kalbomis. Šopara grūmėsi su lietuvių kalbos nepilnavertiškumo skleidimu religijos srityje.

Lietuvių tautinio sąjūdžio dalyvis. Be abejo, Ignoto Šoparos pastangos kuo geriau dirbti ganytojišką darbą lietuvių tikinčiųjų kalba buvo tam tikra jo tautinė nuostata, būdinga luominės visuomenės virsmui demokratine. Šopara suvokė, kad jis priklauso tai lietuvių inteligentijos daliai, kuri vadovauja tautiniam atgimimui. Kaip minėjome, visų pirma siekė atgauti lietuvių teises Bažnyčioje, kadangi Vilniaus vyskupijoje lietuvių tautinis atgimimas vėlavo. Pradėjo nuo dėmesio savo kalbai ir istorijai. Nėra abejonės, kad Šoparai buvo svarbus užguitos lietuvių kalbos išaukštinimas iki didžiųjų ir laisvųjų tautų lygio. Nors, pasak Šoparos, ilgus metus lietuvių kalba ir kultūra buvo naikinama, tačiau lietuviai „gyvojoje savo kalboje užlaiko tokią gražią, puikią, švelnią ir turtingą žodžiais ir įvairiomis išvaizdomis kalbą, nepasiduodančią nė kiek nė graikams [...], nė lotynams“, „todėl mes gi mokėkime ją branginti ir užlaikyti garbėje“³³. Šie žodžiai iš Šoparos kalbamokslio.

Kodėl jis šį *kalbamokslėlį* rašė ir kam skyrė? Antraštiniame puslapyje nurodyta, kad skirtas *sodiečiams vaikams*. Anot autoriaus, „Gyvendamas tarp mišrių kalbų žmonių pasergėjau didį jų palankumą ir norą, ypač paskutiniuose laikuose, pramokti šiek tiek lietuviškai“³⁴. Žemaičių ir Seinų vyskupijose lietuvių spaudos draudimo metais savojo rašto mokytasi slaptai, paskui nuo 1905 m. šalia namų mokymo radosi galimybė lietuviško rašto pradmenis gauti ir legaliai valdinėse liaudies mokyklose. Vilniaus vyskupijoje, išskyrus Vilnių ir dar vieną kitą mokyklą, lietuvių kalba liko už oficialaus švietimo ribų. Šopara, pasiremdamas rusiško raštingumo elementarioriais žiniomis, mokė lietuviško rašto. Šoparos elementorius buvo skirtas nutautėjančiai Vilniaus vyskupijos daliai, kurioje autorius daug metų kunigavo ir gerai šį kraštą bei jo žmones pažino. Daugiausia Šopara įsiminė Rodūnios dekanatą, kurį graužte graužė lietuvių nutautėjimo procesas. Čia lietuvių kalbos kokybė menkėjo, gausėjo barbarizmą ir svetimų sintaksinių

³³ [Ignotas Šopara], *Trumputis lietuviškai-rusiškas kalbamokslėlis*, Parengė ir parašė kun. Ignotas Šopara sodiečiams vaikams, Vilnius: M. Kuktos spaustuvė, 1906, p. 6.

³⁴ *Ibid.*, p. 3.

formų. Beje, Šopara piktinosi, kad barbarizmai toliau toleruojami pakartotinai perspausdinamose knygose, ypač leidžiamose Kaune. Jis siekė barbarizmus šalinti, juos pakeisdamas žmonėse girdėtais lietuviškais žodžiais. Be to, reikalavo griežtai laikytis Augusto Schleicherio, Jono Jablonskio ir kitų kalbininkų nustatytos lietuviškos rašybos, savarankiško raidyno³⁵. Jo manymu, reikią reformuoti lietuvių religinėms reikmėms skirtas knygas. Antai brevijoriuje pabrėžti, kad Dievas yra visų žmonių, taip pat ir pagonių, kūrėjas. Lietuvių šventuosius (jų rado keletą, ne vien šv. Kazimierą) atskirti nuo lenkų šventųjų³⁶. Pasigedo lietuviško Šv. Rašto leidimo ir šiuo reikalu padėti prašė *Vilties* laikraščio. Jam buvo atsakyta, kad reikia parašyti Žemaičių (Kauno) kunigų seminarijos profesoriui Juozapui Skvireckui³⁷. Iš tikrųjų pastarasis tuomet Bibliją vertė į lietuvių kalbą.

Ignotas Šopara atidžiai sekė, kas, kur leis religines knygas. Jis džiaugėsi, kad Šv. Kazimiero draugija Kaune rengia naują koncionalo (giesmyno) leidimą, kuriame šalia lotyniškų taip pat bus lietuviškos, latviškos, lenkiškos giesmės³⁸. 1905 m. Šopara, perskaitęs *Lietuvių laikraštyje* J. B. inicialais pasirašiusio kunigo straipsnį apie Bendriją (draugiją) lietuviškoms pigioms ir rimtoms katalikiškoms knygoms leisti, vadino tai rūpinimusi lietuvių gerove ir dvasine nauda. Šopara sakėsi, kad pats baigias versti arba rašyti net 20 maldaknygių, giesmynų, šventųjų gyvenimų, Senojo ir Naujojo Įstatymo santrauką ir kitų dvasinio ugdymo knygų bei trumpą katekizmą ir lenkišką-lietuvišką elementorių. Jau keletą savo vertimų ir naujų rašinių nusiuntęs Petrui Vileišiui išspausdinti. Tačiau abejojo, ar dvasiniai cenzoriai praleis dėl rašybos ir žodžių naujadarų³⁹.

Jo pritarimas minėtai draugijai katalikiškoms knygoms leisti visiškai atitiko Šoparos literatūrinę kryptį ir jam teikė vilčių išleisti savąsias knygas, skirtas Vilniaus vyskupijos skaitytojams. Šoparos nekrologo autorius kunigas Nikodemus Švogžlys (Milžinas) patvirtina, kad Šopara buvo darbštus literatas. Dar prie vyskupijos administratoriaus Kazimiero Michalkevičiaus suredagavo lietuviškus poterių, parašė trumpą katekizmą, bet jiems nega-

³⁵ Ignotas Šopara, „Apie įsteigimą (įkūrimą) „Bendrijos“ pigioms ir rimtoms katalikiškos pakraipos knygoms leisti“, *Lietuvių laikraštis*, 1905-07-28, Nr. 34, p. 483–484.

³⁶ Ignotas Šopara, „Laiškas į redakciją“, *Draugija*, 1911, Nr. 60, p. 426.

³⁷ „Redakcijos atsakymai: kun. I. Šoparai“, *Viltis*, 1910-12-10, Nr. 142, p. 4.

³⁸ Gls., [Ignotas Šopara], „Kaip be koncionalo apsieiti?“, *Viltis*, 1914-02-04, Nr. 28, p. 4.

³⁹ Ignotas Šopara, „Apie įsteigimą (įkūrimą) „Bendrijos“ pigioms ir rimtoms katalikiškos pakraipos knygoms leisti“, p. 483.

vo aprobatos, jos nedavė nė Vilniaus vyskupas Jurgis Matulaitis bei Kaišiadorių vyskupas Juozapas Kukta. Priežastis buvo savita kalba, mėgėjiškai sudaryti naujadarai, žemaitybės. Rankraštyje taip pat liko Šoparos viso gyvenimo darbas *Trumpa lietuvių kalbos gramatika*⁴⁰. Žinoma, Šopara negalėjo lygiuotis su profesionaliais lietuvių kalbininkais.

Ignotas Šopara lietuvių periodinei spaudai rašinėjo nuo pat 1898 m., būtent *Vienybei lietuoninkų, Tėvynės sargui, Varpui, Vilniaus žinioms, Lietuvių laikraščiu, Nedėldienio skaitymui, Draugijai, Vilčiai, Šaltiniui*. Dažnai rašydavo iki 1914 m. Vėliau, išvargintas rusų administracijos ir savo dvasinės vyresnybės skriaudų, užsidarė savyje. Jo korespondencijos Lietuvos Respublikos laikraščiuose tebuvo atsitiktinės.

Eidamas kunigo pareigas Vilniaus vyskupijoje, Šopara suprato, kad savoji spauda gali turėti keletą paskirčių: tarnauti sielovadai, ugdyti modernesnę tikinčiųjų sąmoningumą, tikėjimo sampratą, plėtoti gyventojų raštingumą, telkti inteligentiją tautiniam darbui. Šopara per spaudą supažindino visuomenę su lietuvybės padėtimi asimiliuotose ir iš dalies asimiliuotose vyskupijos parapijose. Jis buvo įsitikinęs, kad net tolimoje Gelčino parapijoje dar rusena lietuvių praeities prisiminimas⁴¹.

Šopara dalyvavo įvairių kryptių spaudoje, žinoma, išskyrus socialdemokratinę, nors pats save laikė kataliku demokratu, bet sakė, kad savo bendraminčiais laiko ir visus tuos, kurie laukia lietuvių atgimimo. Ragino nesigėdyti būti lietuviu kataliku, aukoti savai spaudai, mokykloms, prieglaudoms, ūkio draugijoms⁴². Šopara dažnai rašė *Vilniaus žinioms*. Kai jos ėmė byrėti dėl bendradarbių pasaulėžiūros skirtumų, Šopara iš Gelčino *Vilties* laikraščiu rašė, kad siuntęs laišką *Vilniaus žinių* leidėjui Petrui Vileišiui ir siūlęs lankstesnę laikraščio kryptį, – tuomet būsią išvengta inteligentijos susiskaldymo ir reikalo naujus laikraščius steigti⁴³. Suprantama, kad Vileišis Šoparos siūlymo nepaisė, todėl pastarasis pamėgo kitą – Antano Smetonos ir Juozo Tumo-Vaižganto laikraštį *Viltis*. Jai siuntė ne tik savo korespondencijas, bet taip pat išipareigojo remti piniginiiais įnašais.

Svarbiausias kiekvieno tautinio sąjūdžio variklis buvo ne tik pagarba savo idealizuotai kalbai ir jos funkcionavimui visuomenėje, bet taip pat di-

⁴⁰ Milžinas, [Nikodemas Švogžlys], „A.a. Ignotas Šoparas“, *Rytas*, 1932-01-18, Nr. 2, p. 5.

⁴¹ „Gelčino klebonas I. Šopara“, p. 763.

⁴² *Ibid.*

⁴³ Ignotas Šopara, „Laiškai į „Vilties“ redakciją“, *Viltis*, 1907-10-31, Nr. 13, p. 4.

dingos istorinės praeities tradicijų tęstinumo reikmė. Istorija turėjo atgaivinti politinę atmintį ir projektuoti pilnavertę politinę savo tautos ateitį. Pasak Šoparos, net ten, kur lietuvybė vos berusena, žmonės suklūsta, kai imi pasakoti apie senus Lietuvos laikus, kai

2. Ignoto Šoparos antkapinio paminklo Perlojoje fragmentas. 2000. Irenos Reginos Merkienės nuotr.

mūsų šalis turėjo savo karalių Mindaugą, kai katalikų tikėjimą gavo tiesiog iš popiežiaus⁴⁴. Šoparai įkliuvus Ceikiniuose, jam buvo inkriminuota, kad mokiniams aiškines, jog Kijevo Rusios valdovas Riurikas ir kiti kunigaikščiai, kurie sėdėjo rusų soste, buvo lietuviškos kilmės. Žemėlapyje rodęs istorines Lietuvos sienas⁴⁵. Šopara žmonėse ieškojo giliausios senovės, jų tikėjimo relikto. 1905 m. rašė, kad dirbdamas Švenčionių dekanate pas vieną lietuvį matęs pagonių dievo Patrimpo statulėlę. Jam rūpėjo, ką mena piliakalniai, randami senovės pinigai⁴⁶.

Šopara tikėjo, kad tautos atgimimui tarnauja visi humanitariniai mokslai. Peterburgo universiteto privatdocento Eduardo Volterio prašy-

mu rinko ir jam siuntė įvairių lietuvių etnografinę medžiagą. Be to, 1908 m. rugpjūčio 6 d. įstojo į Lietuvių mokslo draugiją. Nors Perlojoje gyveno skurdžiai, bet iki 1912 m. mokėjo po 3 rublius nario mokesčio kasmet⁴⁷. Susipažino su draugijos pirmininku Jonu Basanavičiumi ir kitais įžymiausiais nariais, ypač kalbininkais. Beje, dar nė nebūdamas draugijos nariu, karštai palaikė jos nutarimą statyti Tautos namus, t. y. lietuvių kultūros centrą. Šia proga Šopara rašė: „Išsikėlė akys, nudžiugo širdis, paskaičius laikraščiuose apie sumanymą steigti Vilniuje „Tautos namus“⁴⁸. Deja, užėjus Pirmajam

⁴⁴ „Gelčino klebonas kun. I. Šopara“, p. 763.

⁴⁵ Vilniaus Teismo rūmų prokuroro padėjėjo pasirašytas Ignoto Šoparos kaltinamasis aktas, in: LVIA, f. 445, ap. 3, b. 938, l. 9.

⁴⁶ Ignotas Šopara, „Šventėnai“, *Vilniaus žinios*, 1905-04-12, Nr. 92, p. 3.

⁴⁷ „L. mokslo draugijos nariai 1911–1912 m.“, *Lietuvių tauta*, 1913, kn. 2, d. 2, p. 482.

⁴⁸ Ignotas Šopara, „Laiškai į „Vilties“ redakciją“, p. 4.

pasauliniam karui ir po jo Šopara Lietuvių mokslo draugijos veikloje nebedalyvavo, juo labiau kad jai veikti už Lenkijos užgrobtą Vilniaus kraštą buvo uždrausta. Prie Kauno mokslinių ir visuomeninių organizacijų nebepritapo.

Ignoto Šoparos gyvenimas buvo sąlygotas dviejų Rusijos imperijos visuomeninio gyvenimo sistemų – luominės ir demokratinės. Šios sistemos reiškėsi net sielovados ir tautinių santykių areale. Vilniaus vyskupija ekonominiu ir kultūriniu atžvilgiais buvo atsilikusi nuo kaimyninių Žemaičių ir Seinų vyskupijų. Vilniaus vyskupijos visuomenės konservatyvusis sluoksnis liko galingesnis ir įtakingesnis. Luominės visuomenės vartimą demokratine sąlygojo maždaug tie patys procesai, kaip ir kai kuriose kitose Europos šalyse. Vokiečių istorikas Werneris Röseneris rašė: „Įstatymai, skelbę valstiečių išlaisvinimą, negalėjo visiškai ištaisyti prastos politinės ir socialinės valstietijos padėties. Reformų įstatymais nebuvo įmanoma greitai panaikinti per amžius susiklosčiusių tradicijų ir elgsenos normų, aukštesniųjų luomų siekių dominuoti bei valdyti ir iššaknijusios paniekos valstiečių luomui. Valdantysis elitas iš esmės nebuvo pasirengęs be kovos atsisakyti senų privilegijų ir valdžios pozicijų“⁴⁹. Šoparos geriausi kunigo tarnystės metai yra ryški iliustracija tiems minėtiems europiniams procesams.

IGNOTAS ŠOPARA:
DUTIES AS A PRIEST AND LITHUANIAN

Vytautas Merkys

Summary

Ignotas Šopara (1864–1931) was a priest (from 1894) of the multi-national Vilnius diocese. Social-national opposites, especially between the highest rank of boyars (Poles) and the most numerous democratic layers – peasant Lithuanians and Belorussians influenced his biography. Šopara considered himself to be a Catholic democrat. The conservative estate strived to continue to dominate society and Polonize its entire Catholic part.

The biography of Ignotas Šopara consisted of these components: the fight against the Russification of the Church and Catholics, the striving for improving

⁴⁹ Werner Rösener, *Valstiečiai Europos istorijoje*, iš vokiečių kalbos vertė Sigitas Banevičius, (ser. *Atviros Lietuvos knyga. Europos kūrimas*), Vilnius: Baltos lankos, 2000, p. 206.

the quality of pastoral ministry using the Lithuanian peasant language (the fight against Polonization) not tolerated by the church authorities, and active participation in the national movement of Lithuanians. Due to his views and the striving to fulfill them, Šopara did not have the life of a quiet pastor. Because of the decisions of the church authorities and Russian administrations, he worked in 11 parishes, half of which were purely Belorussian or Polish. Until 1910 he most often served as vicar, administrator or pastor from 3 months to 5 years. The political case (1910–1916) and 5-month imprisonment was the hardest ordeal.

Ignotas Šopara was tolerant to practically all of Lithuania's intelligentsia who strove for the rebirth of the Lithuanian nation: he wrote articles for the press of various directions, supported them financially, prepared text books (one was printed), wrote and translated religious literature, and belonged to the Lithuanian Science Society.